

**Актуальні питання правового забезпечення
діяльності системи охорони здоров'я України
в умовах пандемії коронавірусної інфекції (COVID-19)**
Терзі О. О.¹, Гладчук І. З.¹, Ляхова Н.О.², Плужнікова Т. В.²
¹*Одеський національний медичний університет, Одеса*
²*Українська медична стоматологічна академія, Полтава*

Увесь світ зіткнувся з наймасштабнішою загрозою у ХХІ столітті поширенням коронавірусу. Наприкінці 2019 року світова спільнота несерйозно поставилася до «дзвіночків» з Китаю, а вже у 2020 році увесь світ шукає вирішення найглобальнішої проблеми сучасності. Всесвітня організація охорони здоров'я визнала COVID-19 як пандемію. Визнання ВООЗ COVID-19 як пандемія вимагає від держав прийняття низки заходів у боротьбі з розповсюдженням інфекційних захворювань та зміцненням систем охорони здоров'я. Тобто пандемія привела до посилення прикордонного контролю, введення карантинних заходів, створення санітарних комісій і конгресів, укладання міжнародних угод в санітарно-епідеміологічній сфері. Тобто боротьба з пандемією не можлива без прийняття відповідного правового регулювання.

Коронавірус не оминув і Україну. Система охорони здоров'я України не була готова до виклику поширення COVID-19. Як вказує І. С. Демченко, національне законодавство України містить досить серйозну інституційну проблему щодо повноважень центральних органів виконавчої влади у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення та щодо захисту населення від інфекційних хвороб [1, с. 197]. Проте, Міністерство охорони здоров'я оперативно реагувало на загрозу COVID-19 у регуляторній площині. Також Верховною Радою України були внесені зміни у закони України у зв'язку з поширенням COVID-19, зокрема, Законами України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення лікування коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30 березня 2020 р. [2] та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою підвищення спроможності системи охорони здоров'я України протидіяти поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 7 травня 2020 р. [3].

Якщо розглядати правову основу боротьби з COVID-19 в Україні, то необхідно розпочати з положень Конституції України. Щодо боротьби з поширенням COVID-19 має значення положення статті 49 Конституції України, а саме, по-перше, охорона здоров'я

забезпечується державним фінансуванням відповідних медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм та, по-друге, держава забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя [4]. Саме на державу покладений обов'язок створити таку систему охорони здоров'я, яка б забезпечувала санітарно-епідемічне благополуччя. Держава відповідає за інституційну спроможність протистояти поширенню COVID-19 та відповідне правове регулювання.

Положення щодо запобігання інфекційним захворюванням встановлені Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», зокрема в статті 30. У статті 30 зазначається, що саме держава забезпечує планомірне науково обґрунтоване попередження, лікування, локалізацію та ліквідацію масових інфекційних захворювань. Особи, які є носіями збудників інфекційних захворювань, небезпечних для населення, усуваються від роботи та іншої діяльності, яка може сприяти поширенню інфекційних хвороб, і підлягають медичному нагляду і лікуванню за рахунок держави з виплатою в разі потреби допомоги по соціальному страхуванню. Щодо окремих особливо небезпечних інфекційних захворювань можуть здійснюватися обов'язкові медичні огляди, профілактичні щеплення, лікувальні та карантинні заходи в порядку, встановленому законами України (частина 2 статті 30). У разі загрози виникнення або поширення епідемічних захворювань Кабінетом Міністрів України у порядку, встановленому законом можуть запроваджуватися особливі умови і режими праці, навчання, пересування і перевезення на всій території України або в окремих її місцевостях, спрямовані на запобігання поширенню та ліквідацію цих захворювань (частина 3 статті 30). Саме такі дії і здійснила Україна, впровадивши карантин. Тобто алгоритм дій влади України відповідає приписам законодавства України. Щодо обов'язків місцевих влад, то місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування зобов'язані активно сприяти здійсненню протиепідемічних заходів (частина 4 статті 30).

Щодо спеціальних законів у сфері боротьби з поширенням COVID-19 необхідно вказати Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», його остання редакція набере чинності 16 жовтня 2020 р. відповідно Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України "Про стандартизацію"» від 20 вересня 2019 р. [5]. Законом України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» регулюються питання

госпіталізації та лікування інфекційних хворих і носіїв збудників інфекційних хвороб (стаття 28), санітарної охорони території України від занесення інфекційних хвороб (стаття 29), запобігання особливо небезпечним, небезпечним інфекційним хворобам, масовим неінфекційним захворюванням (отруєнням) та радіаційним ураженням (стаття 30), повноважень головного державного санітарного лікаря України (стаття 40), повноважень головних державних санітарних лікарів та інших посадових осіб, які здійснюють державний санітарно-епідеміологічний нагляд (стаття 41). Розділом IV Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» регламентується компетенція та напрями діяльності Державної санітарно-епідеміологічної служби України (статті 31-38).

Наступним спеціальним законом у сфері боротьби з інфекційними захворюваннями є Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб». У Законі визначається державне регулювання діяльності у сфері захисту населення від інфекційних хвороб, зокрема, повноваження Кабінету Міністрів України у сфері захисту населення від інфекційних хвороб (стаття 3), повноваження Ради міністрів Автономної Республіки Крим і місцевих органів виконавчої влади у сфері захисту населення від інфекційних хвороб (стаття 4), повноваження органів місцевого самоврядування у сфері захисту населення від інфекційних хвороб (стаття 5), повноваження центральних органів виконавчої влади щодо захисту населення від інфекційних хвороб (стаття 6). Питання лікування і профілактики інфекційних захворювань та їхнє фінансування регламентуються статтями 7-11, питанням профілактичних щеплень присвячені статті 12-13 Закону. Права та обов'язки громадян і юридичних осіб у сфері захисту населення від інфекційних хвороб визначені у статтях 17-23 Закону. Санітарна охорона території України, карантин, обмежувальні протиепідемічні заходи регулюються статтями 28-32 Закону. Так, наприклад, статтею 29 Закону встановлено, по-перше, карантин встановлюється та відміняється Кабінетом Міністрів України; по-друге, питання про встановлення карантину порушує перед Кабінетом Міністрів України центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, за поданням головного державного санітарного лікаря України; по-третє, рішення про встановлення карантину, а також про його відміну негайно доводиться до відома населення через засоби масової інформації; по-четверте, карантин

встановлюється на період, необхідний для ліквідації епідемії чи спалаху особливо небезпечної інфекційної хвороби; по-п'яте, організація та контроль за дотриманням встановленого на території карантину правового режиму, своєчасним і повним проведенням профілактичних і протиепідемічних заходів покладаються на місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Дезінфекційні заходи встановлені у статтях 33-34, облік та реєстрація інфекційних хвороб, епідеміологічне обстеження розкриті у статтях 35-37 Закону [6].

Враховуючи велику статистику заражень коронавірусом серед медичних працівників, важливим є не лише закріплення прав та обов'язків медичних працівників у статтях 38-41 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», а й також їх реалізація на практиці. Зокрема, медичним працівникам гарантовано обов'язкове державне страхування на випадок захворювання на інфекційну хворобу, окремо регулюються питання оплати праці медичних та інших працівників, зайнятих у сфері захисту населення від інфекційних хвороб. На виконання даних положень Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» був прийнятий Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 2 квітня 2020 «Про затвердження Переліку посад медичних та інших працівників, що безпосередньо зайняті у ліквідації епідемії та здійсненні заходів з запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 та лікуванням пацієнтів із випадками гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, яким здійснюється доплата в розмірі трьох окладів (тарифних ставок) за березень 2020 року».

Кабінет Міністрів України наділений повноваженнями приймати відповідні нормативно-правові акти у сфері боротьби з інфекційними захворюваннями, включаючи коронавірус. 24 квітня 2020 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову № 331 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення державних фінансових гарантій медичного обслуговування пацієнтів з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та належної оплати праці медичних та інших працівників, які надають медичну допомогу таким пацієнтам». Постановою № 331 встановлений розподіл коштів, передбачених для закупівлі медичних послуг, пов'язаних з наданням медичної допомоги пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом

SARS-CoV-2, за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення, зокрема, за такими напрямками: (1) здійснення додаткових доплат медичним та іншим працівникам закладів охорони здоров'я у розмірі до 300 відсотків заробітної плати (посадового окладу (з підвищеннями) з урахуванням обов'язкових доплат, надбавок) відповідно до законодавства; (2) забезпечення лікарськими засобами та медичними виробами, необхідними для надання медичних послуг, пов'язаних з наданням медичної допомоги пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, відповідно до галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я, крім лікарських засобів та медичних виробів, постачання яких здійснюється шляхом централізованих закупівель Міністерством охорони здоров'я [7].

Постановою Кабінету Міністрів України № 331 встановлюються гарантії надання медичної допомоги у зв'язку з коронавірусом, насамперед, стаціонарної допомоги пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2; екстреної медичної допомоги пацієнтам з підозрою або встановленим захворюванням на гостру респіраторну хворобу COVID-19, спричинену коронавірусом SARS-CoV-2; медичної допомоги, яка надається мобільними медичними бригадами, що утворені для реагування на гостру респіраторну хворобу COVID-19, спричинену коронавірусом SARS-CoV-2; стаціонарної медичної допомоги пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, яка надається окремими закладами охорони здоров'я – у рамках програми державних гарантій медичного обслуговування населення.

У Постанові Кабінету Міністрів України № 331 регламентовані обов'язки Міністерства охорони здоров'я України щодо боротьби з коронавірусом, наприклад, надавати інформацію щодо кількості пацієнтів, яким надавалася відповідна допомога з 1 квітня 2020 р. у кожному закладі охорони здоров'я; забезпечити подання щомісяця до 1 числа Національній службі здоров'я інформації щодо кількості виявлених за попередній календарний місяць випадків гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, в Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві та Севастополі за формою, визначеною Національною службою здоров'я; забезпечити подання щомісяця до 1 числа Національній службі здоров'я інформації щодо кількості відібраних за попередній календарний місяць зразків біологічних матеріалів для тестування на

SARS-CoV-2 методом полімеразної ланцюгової реакції та кількості проведених лабораторних тестувань на SARS-CoV-2 методом полімеразної ланцюгової реакції в Автономній Республіці Крим, областях, мм. Києві та Севастополі за формою, визначеною Національною службою здоров'я; забезпечити фіксування лабораторними центрами Міністерства охорони здоров'я та іншими лабораторіями, які проводять тестування на SARS-CoV-2 методом полімеразної ланцюгової реакції, в Автономній Республіці Крим, областях, мм. Києві та Севастополі інформації про установу, що передає запит на лабораторне дослідження та від якої отримано зразки біологічних матеріалів для тестування на SARS-CoV-2 методом полімеразної ланцюгової реакції [7].

Міністерство охорони здоров'я України підготувало стандарти медичної допомоги «Коронавірусна хвороба (COVID-19)», які були утверджені наказом № 1109.

Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 2 квітня 2020 р. № 762 був затверджений протокол «Надання медичної допомоги для лікування коронавірусної хвороби (COVID-19)». Державному підприємству «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України» повинно було забезпечити внесення протоколу до реєстру медико-технологічних документів.

Задля лікування та стримування поширення коронавірусу Міністерство охорони здоров'я України прийняло 4 травня 2020 р. Наказ про розподіл медичних виробів для запобігання занесенню і поширенню на території України гострої респіраторної хвороби, спричиненої коронавірусом Covid-19, доповнений Наказом від 13 травня 2020 р. про розподіл медичних виробів для запобігання занесенню і поширенню на території України гострої респіраторної хвороби, спричиненої коронавірусом Covid-19, закуплених за кошти Державного бюджету України на 2019 рік та Наказом від 15 травня 2020 р. про розподіл медичних виробів для запобігання занесенню і поширенню на території України гострої респіраторної хвороби, спричиненої коронавірусом Covid-19, закуплених за кошти Державного бюджету України на 2019 рік.

Україна не залишилася сам на сам з пандемією, що охопила весь світ. Саме усвідомлення неможливості впоратися з цією загрозою в самотужки і спонукає до активізації міжнародного співробітництва як з державами так і з міжнародними організаціями. Саме для можливості отримання допомоги у боротьбі з поширенням коронавірусу був прийнятий Наказ Міністерства охорони здоров'я

України № 937 від 17 квітня 2020 р. «Деякі питання отримання гуманітарної та благодійної допомоги для протидії поширенню на території України коронавірусної хвороби (COVID-19)».

Окремим питанням правового регулювання боротьби з поширенням коронавірусу є доступ до лікарських засобів. Задля забезпечення доступу до лікарських засобів та медичної продукції у зв'язку з поширенням коронавірусу був прийнятий Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 6 травня 2020 р. № 778 «Про державну реєстрацію (перереєстрацію) лікарських засобів (медичних імунологічних препаратів) для лікування COVID-19 та внесення змін до реєстраційних матеріалів». Наказом № 778 були внесені зміни до Державного реєстру лікарських засобів України у зв'язку з поширенням коронавірусу.

Крім доступу до лікарських засобів Міністерство охорони здоров'я України регулює діяльність фармацевтичних працівників в умовах недопущення занесення і поширення на території України випадків захворювань, спричинених коронавірусом COVID-19. Так, 24 лютого 2020 р. був прийнятий Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Рекомендацій щодо дій фармацевтичних працівників в умовах недопущення занесення і поширення на території України випадків захворювань, спричинених коронавірусом COVID-19, виявленим у місті Ухань (провінція Хубей, Китай)», яким були затверджені відповідні рекомендації для фармацевтичних працівників, а Фармацевтичний директорат повинен був забезпечити його оприлюднення.

Отже, проаналізувавши законодавство України у сфері боротьби з корона вірусом, можна прийти до висновку, що Україна оперативно внесла зміни в організаційно-правовий механізм боротьби з пандемією. Відповідні зміни були внесені в спеціальні закони України, були прийняті постанови Кабінету Міністрів України та накази Міністерства охорони здоров'я. Проте, є і прогалини, потребуючі негайного вирішення, наприклад щодо реалізації фінансування оплати праці медичних працівників.

Список літератури:

1. Демченко І.С. Інституційна спроможність захисту від інфекційних захворювань в Україні / І. С. Демченко // Часопис Київського університету права, 2020/1. – С. 196-205.
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення лікування коронавірусної хвороби (COVID-19)» //

Відомості Верховної Ради України від 24.04.2020. – 2020 р., № 17, стор. 15, стаття 107.

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою підвищення спроможності системи охорони здоров'я України протидіяти поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» // Голос України від 19.05.2020. – № 81.

4. Конституція України від 01.10.2010 / № 72/1 Спеціальний випуск /, стор. 15, стаття 2598.

5. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» // Відомості Верховної Ради України від 05.07.1994. — 1994 р., № 27, стаття 218.

6. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 29, ст. 228.

7. Постанова Кабінету Міністрів України № 331 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення державних фінансових гарантій медичного обслуговування пацієнтів з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та належної оплати праці медичних та інших працівників, які надають медичну допомогу таким пацієнтам» від 24 квітня 2020 р. / Урядовий кур'єр. – № 84.